

บทที่ ๔

การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ เพื่อยืนยันสมมติฐานที่ว่า การเลื่อนชั้นทางสังคมมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ เนื่องจากการที่จะต้องเลี้ยงดูบุตรจำนวนมากนั้นเป็นภาระสิ้นเปลืองทั้งเวลา พลัง และเงินและขัดกับความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาของการเลื่อนชั้นทางสังคมที่สูงขึ้น^{๑๗/} ซึ่งผลการวิจัยในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ และในระยะต้น ค.ศ. ๑๙๖๐ ส่วนใหญ่ต่างสนับสนุนสมมติฐานดังกล่าว

การศึกษาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกจะศึกษาถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ ส่วนที่สอง จะนำตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวมาพิจารณา และส่วนที่สาม จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเทศอังกฤษ โดย Berent พบว่าเมื่อเปรียบเทียบชั้นสังคมปัจจุบันกับชั้นสังคมแรกเริ่ม ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ย ๒.๕๗ คน ในขณะที่ผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ย ๒.๙๒ คน และ ๓.๐๑ คน ตามลำดับ^{๑๘/} การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเทศบราซิลก็ปรากฏผลทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย ๓.๕๗ คน ในขณะที่ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย ๔.๐๔ คน^{๑๙/} และผลการศึกษาที่

^{๑๗/} Charles F. Westoff, Robert G. Fetter, Jr., and Philip C. Sagi, The Third Child: A Study in the Prediction of Fertility, Princeton: Princeton University Press, 1967, p. 132

^{๑๘/} Jerzy Berent, "Fertility and Social Mobility", Population Studies, Vol. V, No.3, March, 1952, p. 248

^{๑๙/} Bertram Hutchinson, "Fertility, Social Mobility and Urban Migration in Brazil", Population Studies, Vol. XIV, No.3, March 1963 p. 184

เมืองฟิลาเดลเฟีย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้แสดงให้เห็นเช่นกันว่าครอบครัวที่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยตนเอง มีจำนวนบุตรน้อยกว่าครอบครัวซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงมาแต่กำเนิด ^{๒๐/} ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kantner และ Kiser ที่พบว่าในสภาพทางสังคมระดับเดียวกันนั้น ครอบครัวซึ่งมีการเลื่อนฐานะทางสังคมสูงขึ้นไปมีแนวโน้มที่จะมีครอบครัวขนาดเล็กกว่าครอบครัวที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในฐานะทางสังคม ^{๒๑/}

สำหรับเขตเมืองของประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์สนับสนุนสมมติฐานทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ยิ่ง ดังปรากฏตัวเลขในตารางที่ ๑๔ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในทางกลับกันระหว่างชั้นสังคมในปัจจุบัน และชั้นสังคมแรกเริ่มของหัวหน้าครัวเรือนชายกับจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคู่สมรส จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคู่สมรสเพิ่มขึ้นจาก ๓.๒๔ คนในกลุ่มผู้มีชั้นสังคมในปัจจุบันสูง เป็น ๓.๕๖ และ ๔.๒๕ คนในกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับกลางและระดับต่ำตามลำดับ ข้อมูลจากตารางดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า แม่ชั้นสังคมแรกเริ่มของหัวหน้าครัวเรือนชายจะไม่มีผลกระทบต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์เท่าใดนัก กล่าวคือ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของผู้ที่มีชั้นสังคมแรกเริ่มจากสูงไปหาต่ำจะเท่ากับ ๓.๗๖, ๓.๗๓ และ ๔.๑๑ คนตามลำดับ ตัวเลขดังกล่าวก็ยังคงแสดงให้เห็นว่าชั้นสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายทั้ง ๒ แบบ มีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสอย่างแท้จริง

ตัวเลขภายในตารางแสดงให้เห็นถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์ในลักษณะเคลื่อนไหวจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง หากลากเส้นทะแยงมุมจากบนซ้ายมาขวา รูปสามเหลี่ยมบนจะแสดงให้เห็นถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์ของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง และรูปสามเหลี่ยมล่างแสดงให้เห็นถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์ของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ส่วนแนวเส้นทะแยงมุมแสดงให้เห็นถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์

^{๒๐/} E. Digby Baltzell, "Social Mobility and Fertility Within an Elite Group", Milbank Memorial Fund Quarterly, Vol. XXXI, No.4 October 1953 p. 419

^{๒๑/} Kantner and Kiser, op.cit., pp. 69 - 103

ของผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม จะเห็นได้ว่าในแต่ละระดับชั้นสังคมเมื่อมีการเลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น เช่น ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนชายที่มีชั้นสังคมแรกเริ่มอยู่ในระดับสูงนั้น คู่สมรสที่คงอยู่ชั้นนี้มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๘๗ คน และที่เลื่อนมาอยู่ในสังคมชั้นต่ำมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๐๓ คน ในทางตรงกันข้ามคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำลง เช่น ในกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนชายที่มีชั้นสังคมแรกเริ่มในระดับต่ำนั้น คู่สมรสที่คงอยู่ในชั้นเดิมมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๒๕ คน ในขณะที่คู่สมรสที่เลื่อนชั้นไปสู่สังคมชั้นกลางมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๔๐ คน และที่เลื่อนชั้นขึ้นไปอยู่สังคมชั้นสูงมีจำนวนบุตรต่ำสุด ๓.๓๑ คน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสที่หัวหน้าครัวเรือนชายมีชั้นสังคมแรกเริ่มอยู่ในระดับกลางไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนที่คาดไว้ ข้อมูลจากตารางที่ ๑๘ แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นและผู้ที่ย้ายชั้นทางสังคมต่ำลง กล่าวคือ มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๖๕ คน เปรียบเทียบกับ ๓.๘๒ และ ๓.๘๓ คนตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าการที่คู่สมรสซึ่งมีฐานะทางสังคมแรกเริ่มอยู่ในระดับกลางได้ประสบความสำเร็จในการยกฐานะให้ดีขึ้นจึงสามารถที่จะมีบุตรได้ตามความต้องการของคน

การเบี่ยงเบนไปจากแบบแผนที่ควรจะเป็นของคู่สมรสที่หัวหน้าครัวเรือนชายมีสถานภาพทางสังคมแรกเริ่มอยู่ในชั้นกลาง ทำให้ไม่สามารถสรุปลักษณะและความสัมพันธ์ได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าความสัมพันธ์จะมีแนวโน้มตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพื่อเพิ่มความเชื่อถือได้อย่างแท้จริง จึงได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ในทางสถิติ โดยขั้นแรกได้ใช้การทดสอบแบบไคสแควร์ ซึ่งปรากฏว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๕๕ อย่างไรก็ตามผลการทดสอบที่ได้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ แต่ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงทิศทางของความสัมพันธ์ดังกล่าว ฉะนั้น จึงได้ทำการทดสอบต่อไปด้วยการใช้สัมประสิทธิ์แห่งสหสัมพันธ์ ปรากฏว่าได้ค่าสัมประสิทธิ์แห่งสหสัมพันธ์เท่ากับ -๐.๔๑๖ แสดงว่าข้อมูลแปรกลับกัน นั่นคือ การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์ต่อกันในทางลบ

การศึกษาครั้งนี้อาจสรุปได้ว่า แม้วาหาของสัมประสิทธิ์แห่งสหสัมพันธ์จะค่อนข้างต่ำ แต่ค่าที่ได้ก็แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ของการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุ และภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรในเขตเมืองของประเทศไทยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่สำคัญ ในส่วนแรกที่ว่า กลุ่มแรกที่หัวหน้าครัวเรือนชายมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้นไปมีจำนวนบุตรน้อยกว่า กลุ่มแรกที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือ กลุ่มแรกที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับเดิม

ตารางที่ ๑๘ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย จำแนกตามชั้นสังคมปัจจุบันและชั้นสังคมแรกเริ่ม ของหัวหน้าครัวเรือนชาย

ชั้นสังคมแรกเริ่ม	ชั้นสังคมปัจจุบัน			รวม เฉลี่ย (จำนวน)
	สูง	กลาง	ต่ำ	
สูง	๒.๕๐	๔.๘๒	๔.๐๓	๓.๗๖ (๕๘)
กลาง	๓.๘๒	๓.๖๕	๓.๗๓	๓.๗๓ (๘๒)
ต่ำ	๓.๓๑	๓.๔๐	๔.๒๘	๔.๑๑ (๘๗)
รวม	๒.๒๔	๓.๕๖	๔.๒๕	๔.๐๖ (๑,๑๑๘)
(จำนวน)	(๑๑๕)	(๑๔๔)	(๘๖๐)	

$$X^2 = ๖๖.๘๘$$

$$X^2 .๐๕ = ๘.๔๘$$

$$r = - ๐.๔๑๖$$

เมื่อจำแนกจำนวนหัวหน้าครัวเรือนออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม คือ ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ดังตารางที่ ๑๘ ปรากฏว่าร้อยละ ๔๕.๘ ของกลุ่มแรกที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีบุตรเกิดรอดจำนวนต่ำกว่า ๓ คน ในขณะที่ร้อยละ ๓๑.๐ และ ร้อยละ ๓๖.๕ ของกลุ่มแรกที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีบุตรเกิดรอดจำนวนดังกล่าว ในทางตรงกันข้ามหากพิจารณาจำนวนบุตรเกิดรอดตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไปแล้ว ปรากฏว่าร้อยละ ๑๔.๖ ของกลุ่มแรกที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีจำนวนบุตรดังกล่าว เปรียบเทียบกับร้อยละ ๒๑.๓ และ ๑๕.๓ ของผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงตามลำดับ.

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดในแต่ละสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชาย พบว่าโดยส่วนรวมแล้วการเลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชาย ไม่สัมพันธ์กับต่อจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่าใดนัก กล่าวคือ กลุ่มที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๘ คน ในขณะที่กลุ่มที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ และ ๓.๕๘ คน ตามลำดับ

แม้อข้อมูลในตารางที่ ๑๘ จะสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า กลุ่มที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นน่าจะมีจำนวนบุตรน้อยกว่ากลุ่มที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงก็ตาม แต่เนื่องจากค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดในแต่ละสถานภาพการเลื่อนชั้นไม่แตกต่างกันมากนัก อีกทั้งค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดของกลุ่มที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมกลับสูงกว่าของกลุ่มที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการที่ตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายซึ่งยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำสูงมากถึงร้อยละ ๗๗.๓ ถึงได้กล่าวถึงแล้วในบทก่อน ทั้งข้อมูลในตารางที่ ๑๘ ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากลุ่มที่มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยสูงมากถึง ๕.๒๘ คน ฉะนั้น จึงได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ทางสถิติโดยตั้งสมมติฐานว่า การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุและจำนวนบุตรเกิดรอดไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ผลปรากฏว่าในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๕๕ นั้น ค่าไคสแควร์ไม่ยอมรับสมมติฐานดังกล่าว แสดงว่าการทดสอบทางสถิติยืนยันว่าการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์ต่อกัน

ตารางที่ ๒๐ และ ๒๑ เป็นการศึกษานับบุตรในอุดมคติของภรรยาและหัวหน้าครัวเรือนชายตามลำดับ พบว่าความเห็นในจำนวนบุตรในอุดมคติของภรรยาและสามีในแต่ละสถานภาพการเลื่อนทางสังคมใกล้เคียงกันมาก จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยของภรรยาที่สามีเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง เท่ากับ ๓.๕๒ คน ๓.๗๘ คน และ ๓.๓๘ คน ตามลำดับ ส่วนค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรในอุดมคติของสามี (จากตารางที่ ๒๑) เรียงลำดับตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมเท่ากับ ๓.๓๗ คน ๓.๕๓ คน และ ๓.๔๘ คน ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรในอุดมคติในแต่ละสถานภาพการ

เลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายและของภรรยาแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันเลย และใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่อาศัยอยู่ในอำเภอโพธารามซึ่งมีค่าเท่ากับ ๓.๘ คน ^{๒๒/} แสดงว่าโดยทั่วไปแล้วสตรีไทยมีความต้องการมีบุตรในจำนวนที่ใกล้เคียงกันมาก ตารางที่ ๑๘ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และจำนวนบุตรเกิดรอด

จำนวนบุตรเกิดรอด	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่มีบุตร	๑๑.๗	๗.๑	๘.๒	๘.๑
๑ - ๒	๓๔.๒	๒๓.๘	๒๘.๓	๒๖.๐
๓ - ๔	๒๕.๘	๒๖.๖	๒๔.๗	๒๖.๓
๕ - ๖	๑๓.๗	๒๑.๑	๒๓.๖	๑๘.๘
๗ คนขึ้นไป	๑๔.๖	๒๑.๓	๑๕.๓	๑๘.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๒๖)	(๘๕)	(๑,๑๑๖)
เฉลี่ย	๓.๑๘	๓.๕๓	๓.๕๘	๓.๗๗

$$X^2 = ๒๔.๕๖ \quad X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

^{๒๒/} อามอส เอช ฮอดลีย์ และวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะะ "การขยายตัวของครอบครัว ในอำเภอโพธาราม", สัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๒ หน้า ๓๖๔

ตารางที่ ๒๐ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและจำนวนบุตรในอุ้มคคิของภรรยา

จำนวนบุตรในอุ้มคคิของภรรยา	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่มีบุตร	๒.๕	๑.๖	๕.๖	๒.๐
๑ - ๒	๒๒.๘	๑๘.๑	๑๘.๕	๑๙.๐
๓ - ๔	๕๙.๕	๕๕.๗	๕๕.๕	๕๖.๔
๕ - ๖	๑๓.๓	๑๘.๗	๒๐.๔	๑๗.๘
๗ คนขึ้นไป	๑.๙	๕.๙	-	๔.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๕๘)	(๕๗๖)	(๕๕)	(๗๘๙)
เฉลี่ย	๓.๔	๓.๗๙	๓.๓๙	๓.๖๙

$$X = \frac{2}{19.30} \quad X = \frac{2}{0.05} \quad 23.62$$

ตารางที่ ๒๑ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและจำนวนบุตรในอุ้มคคิ

จำนวนบุตรในอุ้มคคิ	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่มีบุตร	๓.๖	๑.๖	๒.๙	๒.๑
๑ - ๒	๒๒.๒	๒๒.๓	๒๐.๐	๒๒.๑
๓ - ๔	๕๘.๑	๕๓.๗	๕๑.๔	๕๕.๔
๕ - ๖	๑๖.๒	๒๒.๔	๒๕.๗	๒๑.๔
๗ คนขึ้นไป	-	-	-	-
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๖๗)	(๕๕๘)	(๗๐)	(๗๙๖)
เฉลี่ย	๓.๓๗	๓.๕๓	๓.๕๒	๓.๔๙

$$X = \frac{2}{12.39} \quad X = \frac{2}{0.05} \quad 29.03$$

ข. ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมที่อาจมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์

ผลการศึกษเกี่ยวกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกยืนยันว่าระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ หลายปัจจัย อาทิเช่น อาชีพและการศึกษา ตลอดจนระยะเวลาของการสมรสและสถานภาพการทำงานนอกบ้านของภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะเจริญพันธุ์และปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการยืนยันอย่างแน่นแฟ้นจากผลการศึกษาและวิจัยทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศ^{๒๓/} จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะนำเอาปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มาร่วมพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

ลักษณะทางประชากร

๑. อายุเมื่อแรกสมรส เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอายุ เนื่องจากความสามารถในการมีบุตรขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางร่างกายของสตรี

^{๒๓/} นิพนธ์ เทพวัลย์ " การศึกษาดังการทำงานของสตรีไทยในเขตเมืองกับภาวะเจริญพันธุ์ วารสารสังคมศาสตร์ , ปีที่ ๑๑, ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๑๗

หน้า ๑ - ๑๖ ; Pascal K. Whelpton et al., Fertility and Family Planning in the United States, Princeton: Princeton University Press, 1966, pp. 107 - 114; Wilson H. Grabill et al, The Fertility of American Women, New York: John Wiley and Sons, 1958, p. 205; J. Mayonne Styco, "Education and Fertility in Latin America", in his Human Fertility in Latin America: Sociological Perspective, Ithaca: Cornell University Press, pp. 250 - 269; D.N. Saksena, Differential Urban Fertility - Lucknow, Demographer Research Centre, Lucknow University, 1972, pp. 74 - 76, and United Nations The Mysore Population Studies, Population Studies, No.34, Sales No. 61. XIII.3, p. 121 - 124

แมสตร์ที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์เองก็มีระดับภาวะเจริญพันธุ์แตกต่างกันในแต่ละช่วงอายุ จากการศึกษาในประเทศโมร็อก โดย Nassef และ Gaafar พบว่าสตรีในกลุ่มอายุ ๒๕ - ๒๙ ปี มีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงที่สุด และระดับภาวะเจริญพันธุ์ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้ที่ทำการสมรสเมื่อสูงอายุแล้วจึงมักจะมีบุตรน้อยเนื่องจากมีช่วงระยะเวลาอยู่ในชีวิตสมรสในระหว่างที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์น้อยทั้งยังทำการสมรสเมื่อล่วงเข้าสู่วัยที่สภาพทางร่างกายลดความสามารถที่จะมีบุตรลง ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ทำการสมรสตั้งแต่อายุน้อยย่อมมีโอกาสที่จะมีบุตรมากกว่า

การศึกษาครั้งนี้สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น ข้อมูลในตารางที่ ๒๒ แสดงให้เห็นว่า จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคู่สมรสลดลงจาก ๔.๒๙ คน ในกลุ่มที่ภรรยาทำการสมรสเมื่ออายุ ๑๕ - ๑๙ ปี เป็น ๓.๙๕ และ ๒.๖๙ คน ในกลุ่มที่ทำการสมรสเมื่ออายุ ๒๐ - ๒๔ และ ๒๕ - ๒๙ ปี ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายและอายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา กับจำนวนบุตรเกิดรอด พบว่าในทุกกลุ่มอายุ คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง นอกจากนี้ข้อมูลในตารางยังแสดงให้เห็นว่าจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมสูงกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงในทุกกลุ่มอายุด้วย ยกเว้นในกลุ่มอายุเมื่อแรกสมรส ๒๕ - ๒๙ ปี ที่ค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดค่าสุดในสถานภาพที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น และสูงสุดในกลุ่มที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๔/}A. Nassef and M.O. Gaafar, "Age Patterns of Fertility in Five Arab Countries", in Fertility Trends and Differentials in Arab Countries, Research Monograph Series No. 2, Cairo: The Cairo Demographic Centre, 1971 p. 29

ตารางที่ ๒๒ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวนบุตร เกิดรอด และอายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา

จำนวนบุตรเกิดรอดและอายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา	สถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>๑๓ - ๑๔</u>				
ไม่มีบุตร	-	-	-	-
๑ - ๒	* ก	๓๓.๓	-	๓๖.๔
๓ - ๔	-	๑๖.๗	-	๔.๑
๕ - ๖	* ก	๑๖.๗	* ก	๒๗.๓
๗ คนขึ้นไป	-	๓๓.๓	-	๑๘.๒
รวม	-	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐
(จำนวน)	* ก(๓)	(๖)	* ก(๑)	(๑๑)
เฉลี่ย	-	๔.๕๐	-	๓.๐๐

$$X^2 = ๖.๓๗$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

<u>๑๕ - ๑๘</u>				
ไม่มีบุตร	๓.๘	๔.๑	๗.๑	๔.๔
๑ - ๒	๒๘.๘	๒๐.๔	๒๘.๖	๒๒.๒
๓ - ๔	๒๘.๘	๒๐.๔	๒๘.๖	๒๒.๒
๕ - ๖	๒๑.๒	๒๔.๐	๑๘.๐	๒๓.๓
๗ คนขึ้นไป	๑๗.๓	๒๗.๘	๒๓.๘	๒๖.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๕๒)	(๓๖๖)	(๔๒)	(๔๖๐)
เฉลี่ย	๓.๘๓	๔.๔๑	๓.๘๓	๔.๒๘

$$X^2 = ๘.๒๘$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๒ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและอายุ เมื่อแรกสมรสของภรรยา	สถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
๒๐ - ๒๔				
ไม่มีบุตร	๑๓.๓	๗.๑	-	๗.๙
๑ - ๒	๒๔.๙	๒๓.๙	๒๗.๖	๒๕.๑
๓ - ๔	๒๗.๗	๒๔.๓	๓๗.๙	๒๘.๘
๕ - ๖	๑๓.๔	๒๐.๕	๒๘.๑	๑๙.๓
๗ คนขึ้นไป	๑๖.๗	๒๐.๒	๑๐.๓	๑๘.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๕๐)	(๓๒๒)	(๒๙)	(๔๐๑)
เฉลี่ย	๓.๓๗	๓.๙๐	๓.๖๒	๓.๙๕

$$X^2 = ๒๐.๖๖$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

๒๕ - ๒๙				
ไม่มีบุตร	๑๗.๐	๑๔.๐	๑๐.๐	๑๔.๗
๑ - ๒	๓๘.๓	๓๕.๐	๔๐.๐	๓๖.๓
๓ - ๔	๒๕.๖	๓๐.๐	๑๐.๐	๒๗.๔
๕ - ๖	๖.๓	๑๕.๐	๔๐.๐	๑๕.๐
๗ คนขึ้นไป	๑๒.๘	๖.๐	-	๗.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๔๗)	(๑๑๐)	(๑๐)	(๑๕๗)
เฉลี่ย	๒.๕๗	๒.๙๕	๓.๓๐	๒.๖๘

$$X^2 = ๒๐.๖๓$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๒ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและอายุ เมื่อแรกสมรสของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนขั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
๓๐ ⁺ ไม่มีบุตร	๑๕.๘	๒๘.๑	* ๓	๒๖.๙
๑ - ๒	๖๘.๓	๒๗.๕	-	๓๙.๘
๓ - ๔	๗.๗	๓๔.๘	-	๒๘.๕
๕ - ๖	๗.๗	๑๐.๘	-	๕.๙
๗ คนขึ้นไป	-	๓.๕	-	๒.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐		๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๓)	(๒๙)	* ๓(๓)	(๔๕)
เฉลี่ย	๑.๖๘	๒.๓๘	-	๔.๕๐

$$\bar{X}^2 = ๑๘.๑๑$$

$$\bar{X}^2_{.๐๕} = ๒๓.๖๘$$

รวมทุกหมวดอายุ				
ไม่มีบุตร	๑๑.๗	๗.๑	๘.๒	๘.๑
๑ - ๒	๓๘.๒	๒๘.๑	๒๘.๓	๒๖.๒
๓ - ๔	๒๕.๙	๒๖.๓	๒๘.๗	๒๖.๓
๕ - ๖	๑๓.๗	๓๐.๐	๒๓.๖	๑๙.๙
๗ คนขึ้นไป	๑๔.๖	๒๑.๘	๑๕.๓	๑๙.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๒๓)	(๘๕)	(๑๑๓)
เฉลี่ย	๓.๑๘	๓.๙๓	๓.๕๘	๓.๙๓

$$\bar{X}^2 = ๒๘.๒๐$$

$$\bar{X}^2_{.๐๕} = ๒๓.๖๘$$

* ๓ จำนวนตัวอย่างต่ำกว่า ๕ ราย

๒. ระยะเวลาของการสมรส ระยะเวลาการสมรสจะมีความสัมพันธ์กับระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรส เช่นเดียวกันกับอายุเมื่อแรกสมรส ต่างกันแต่ในแง่ที่ว่าในขณะที่อายุเมื่อแรกสมรสมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ ระยะเวลาการสมรสจะมีความสัมพันธ์ตามกันกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ นั่นคือ คู่สมรสที่มีระยะเวลาอยู่ในชีวิตสมรสนานกว่า น่าจะมีบุตรมากกว่า ผลการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในเขตชนบทของประเทศไทยพบว่า จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก ๑.๔ คน เป็น ๓.๔ คน เมื่อระยะเวลาการสมรสเพิ่มขึ้นจาก ๐ - ๔ ปี ไปเป็น ๓๐ - ๓๔ ปี ^{๒๕/} ผลการศึกษาในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี ก็พบเช่นเดียวกันว่าจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นตามลำดับจาก ๐.๒๔ คน ในกลุ่มผู้ที่มีระยะเวลาการสมรสต่ำกว่า ๕ ปี เป็น ๖.๐๓ คน ในกลุ่มผู้ที่มีระยะเวลาการสมรส ๒๐ ปี ขึ้นไป ^{๒๖/}

เมื่อนำระยะเวลาการสมรสเข้ามาร่วมในการศึกษาคั้งนี้ด้วย ข้อมูลดังปรากฏในตารางที่ ๒๓ สันนิษฐานแนวความคิดข้างต้น กล่าวคือ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก ๑.๕๔ คน ในกลุ่มผู้ที่มีระยะเวลาการสมรสต่ำกว่า ๑๐ ปี เป็น ๔.๔๔ และ ๕.๓๒ คน ในกลุ่มผู้ที่มีระยะเวลาการสมรส ๑๐ - ๑๙ ปี และ ๒๐ ปีขึ้นไปตามลำดับ

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการสมรสและสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสนั้น ข้อมูลในตารางที่ ๒๓ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ไม่ว่าจะคู่สมรสจะมีระยะเวลาการสมรสต่างกันอย่างไร ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นก็จะมี

^{๒๕/}

สุวัทนา วิบูลย์เศรษฐ การเจริญพันธุ์ของสตรีไทยในชนบท วิทยานิพนธ์
ชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๓

^{๒๖/}

John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Woman, Research Report No. 10, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, November, 1973, p.20

ระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ที่ย้ายขึ้นทางสังคมต่ำลง นอกจากนี้ผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมก็ยังคงมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงในทุกกลุ่มอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มผู้ที่มีระยะเวลาการสมรสต่ำกว่า ๑๐ ปีนั้น ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมาีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย ๑.๒๔ คน ส่วนผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ที่ย้ายขึ้นทางสังคมต่ำลงมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย ๒.๐๒ และ ๒.๐๐ คนตามลำดับ

ข้อมูลจากตารางที่ ๒๒ และ ๒๓ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้จะนำลักษณะทางประชากร ได้แก่ อายุเมื่อแรกสมรสของภรรยาและระยะเวลาการสมรสของคุณสมรส ซึ่งมีผลกระทบต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ของคุณสมรสมาพิจารณาด้วยแล้วก็ตาม รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชาย และระดับภาวะเจริญพันธุ์ก็ยังคงเดิม.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒๓ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอดและระยะเวลาการสมรส

จำนวนบุตรเกิดรอดและระยะเวลาการสมรส	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้นไป	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่มีบุตร	๒๓.๕	๑๕.๙	๑๕.๗	๑๗.๓
๑ - ๒	๕๑.๙	๕๑.๔	๕๒.๙	๕๑.๖
๓ - ๔	๑๘.๕	๒๗.๗	๒๖.๕	๒๕.๘
๕ - ๖	๕.๙	๒.๔	-	๒.๗
๗ คนขึ้นไป	๑.๒	๒.๗	๕.๙	๒.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๘๑)	(๒๕๖)	(๓๔)	(๔๑๑)
เฉลี่ย	๑.๖๔	๒.๐๒	๒.๐๐	๑.๙๕

$$X^2 = ๑๖.๕๖$$

$$X^2 = ๒๓.๖๘$$

ไม่มีบุตร	๕.๘	๒.๖	๕.๒	๓.๑
๑ - ๒	๒๗.๕	๙.๙	๑๒.๕	๑๒.๙
๓ - ๔	๕๓.๕	๓๑.๘	๓๓.๓	๓๓.๘
๕ - ๖	๑๖.๑	๓๕.๑	๔๑.๗	๓๒.๕
๗ คนขึ้นไป	๘.๑	๒๐.๕	๘.๓	๑๗.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๒)	(๓๐๒)	(๒๔)	(๓๔๘)
เฉลี่ย	๓.๕๕	๔.๖๔	๔.๒๑	๔.๕๕

$$X^2 = ๓๒.๒๒$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๓ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและระยะ เวลาการสมรส	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>๒๐ ปี ขึ้นไป</u>				
ไม่มีบุตร	๓.๒	๑.๘	-	๑.๙
๑ - ๒	๑๗.๓	๗.๖	๑๑.๑	๙.๙
๓ - ๔	๑๗.๓	๑๗.๙	๑๔.๘	๑๗.๖
๕ - ๖	๒๓.๖	๒๕.๙	๓๗.๐	๒๖.๒
๗ คนขึ้นไป	๓๘.๓	๔๖.๙	๓๗.๐	๔๔.๔
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๒)	(๒๒๔)	(๒๗)	(๓๑๓)
เฉลี่ย	๔.๘๔	๕.๔๖	๕.๓๐	๕.๓๒
$X^2 = ๑๕.๑๖$		$X^2 = ๒๓.๖๘$		
<u>รวมทั้งหมด</u>				
ไม่มีบุตร	๑๑.๓	๗.๒	๗.๑	๘.๐
๑ - ๒	๓๔.๑	๒๔.๒	๒๘.๒	๒๖.๓
๓ - ๔	๒๕.๙	๒๖.๕	๒๙.๗	๒๖.๓
๕ - ๖	๑๓.๓	๒๐.๘	๒๓.๕	๑๙.๓
๗ คนขึ้นไป	๑๕.๖	๒๑.๓	๑๖.๕	๑๙.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๒๓)	(๘๕)	(๑,๑๑๓)
เฉลี่ย	๓.๑๙	๓.๙๒	๓.๖๗	๓.๗๖
$X^2 = ๒๓.๘๘$		$X^2 = ๒๓.๖๘$		

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

๑. ชั้นสังคมปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากสำมะโนประชากร พ.ศ. ๒๕๐๓ พบว่าสตรีที่มีสามีประกอบอาชีพทางการเกษตรมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่มีสามีประกอบอาชีพอื่น ๆ ^{๒๗/} ผลจากการวิจัยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบเช่นกันว่า หัวหน้าครอบครัวที่เป็นข้าราชการมีบุตรน้อยกว่าหัวหน้าครอบครัวที่เป็นชาวนา และจากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา โดย Kantner และ Kiser ซึ่งแบ่งอาชีพเป็น ๔ กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ ผู้ประกอบกิจการของตนเอง เสมียน และช่างฝีมือ พบว่า ในแต่ละกลุ่มอาชีพผู้สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้สมรสที่ไม่มีการเปลี่ยน. ชั้นทางสังคม ยกเว้นกลุ่มอาชีพเสมียนเท่านั้นที่ผดแตกไป ^{๒๘/}

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นและโดยเหตุที่การศึกษารังนี้ใช้อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชายเป็นตัวกำหนดชั้นสังคมปัจจุบันของผู้สมรสจึงได้บรรยายโดยละเอียดไว้ในบทที่ ๒ แล้ว จึงคาดหวังว่าชั้นสังคมปัจจุบันจะมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับภาวะเจริญพันธุ์

ข้อมูลในตารางที่ ๒๔ สันนิษฐานผลการวิจัยอื่น ๆ และแนวความคิดข้างต้นอย่างแนบแน่น จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของผู้สมรสเพิ่มขึ้นจาก ๓.๐๗ คน ในกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับสูง เป็น ๓.๓๑ คน และ ๓.๕๓ คน ในกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับกลางและชั้นสังคมระดับต่ำตามลำดับ

^{๒๗/} นางลักษณ จันทนาคม, ภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้า ๑๑๑

^{๒๘/} ศักดิ์ นาสุชินวันตร์ " การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นข้าราชการ และประกอบอาชีพทางการเกษตร " การพัฒนาทางวิชาการเรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๑ หน้า ๒๗๖ - ๒๘๖

^{๒๘/} Kantner and Kiser, op. cit., p. 91

เมื่อพิจารณาระดับชั้นสังคมปัจจุบันของคหบดีที่ไปกับสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ พบว่าแบบแผนของความสัมพันธ์ในทางกลับกันระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์แบบปรากฏอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับกลางเท่านั้น กล่าวคือ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคหบดีที่ตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมที่สูงขึ้น คงเดิม และต่ำลงเท่ากับ ๓.๑๕ ๓.๘๒ และ ๔.๑๔ คน ตามลำดับ ส่วนคหบดีที่อยู่ในชั้นสังคมระดับสูงและที่อยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำนั้น ระดับภาวะเจริญพันธุ์มีแนวโน้มที่จะแปรตามกันกับสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม

ในกรณีของกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับสูงนั้น คหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๔ คน เปรียบเทียบกับคหบดีที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมซึ่งมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๕๐ คน และในขณะที่ร้อยละ ๑๖.๕ ของคหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีบุตรมากกว่า ๗ คนนั้น ไม่มีคหบดีที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมมีบุตรจำนวนดังกล่าวเลย ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในประเทศอังกฤษ ซึ่งผู้ศึกษาได้อธิบายว่าน่าจะเป็นเพราะคหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปนั้นยังคงถือค่านิยมเกี่ยวกับการมีบุตรจำนวนมากของชั้นสังคมแรกเริ่มของตน ^{๓๐/}

ในกลุ่มผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำ คหบดีที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๘๗ คน ซึ่งสูงกว่าคหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงที่มีค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอด ๓.๕๐ คน การที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า คหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงนี้เป็นคหบดีที่เลื่อนลงมาจากระดับสูงและระดับกลาง ซึ่งค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอด ๓.๕๐ คนนี้ สูงกว่า ค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดในชั้นสังคมแรกเริ่มของตนอยู่แล้ว ประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับ ควบคู่กับการรู้จักใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่แพร่หลายในเขตเมือง จึงทำให้คหบดีที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงนี้สามารถที่จะป้องกันมิให้มีบุตรมากเกินไปได้.

ตารางที่ ๒๔ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอดและชั้นสังคมปัจจุบัน

จำนวนบุตรเกิดรอดและชั้นสังคมปัจจุบัน	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>สังคมชั้นสูง</u>				
ไม่มีบุตร	๑๒.๔	๑๖.๓	-	๑๓.๐
๑ - ๒	๓๔.๐	๓๓.๓	-	๓๓.๕
๓ - ๔	๒๓.๓	๒๓.๘	-	๒๔.๓
๕ - ๖	๑๓.๔	๒๒.๒	-	๑๕.๘
๗ คนขึ้นไป	๑๖.๕	-	-	๑๓.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๕๓)	(๑๘)	-	(๑๑๕)
เฉลี่ย	๓.๑๘	๒.๕๐	-	๓.๐๓

$$X^2 = ๖.๖๖$$

$$X^2 = ๒๓.๖๘$$

<u>สังคมชั้นกลาง</u>				
ไม่มีบุตร	๑๑.๒	๗.๓	-	๕.๓
๑ - ๒	๓๔.๖	๓๐.๘	๓๖.๔	๓๕.๐
๓ - ๔	๒๓.๑	๒๓.๑	๑๘.๒	๒๕.๓
๕ - ๖	๑๕.๐	๒๖.๕	๑๘.๒	๑๖.๓
๗ คนขึ้นไป	๑๓.๑	๑๑.๕	๒๓.๓	๑๓.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๐๓)	(๒๖)	(๑๑)	(๑๔๐)
เฉลี่ย	๓.๑๕	๓.๕๒	๕.๑๘	๓.๓๑

$$X^2 = ๑๕.๓๕$$

$$X^2 = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๔ (ต่อ)

จำนวนบุตร เกิดรอดและชั้นสังคม ปัจจุบัน	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>สังคมชั้นต่ำ</u>				
ไม่มีบุตร	-	๖.๙	๙.๕	๑๖.๔
๑ - ๒	-	๒๓.๗	๒๗.๐	๕๐.๗
๓ - ๔	-	๒๖.๕	๒๕.๗	๕๒.๒
๕ - ๖	-	๒๐.๙	๒๔.๓	๔๕.๒
๗ คนขึ้นไป	-	๒๒.๐	๑๓.๕	๓๕.๕
รวม	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	-	(๗๘๖)	(๗๕)	(๘๖๑)
เฉลี่ย	-	๓.๙๗	๓.๕๐	๓.๙๓

$$X^2 = ๑๑.๖๕$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

<u>รวมทุกระดับสังคม</u>				
ไม่มีบุตร	๑๑.๘	๑.๑	๘.๒	๑๑.๑
๑ - ๒	๕๕.๓	๒๔.๑	๒๘.๓	๑๐๗.๗
๓ - ๔	๒๕.๘	๒๖.๕	๒๔.๗	๗๗.๐
๕ - ๖	๑๓.๗	๒๑.๑	๒๓.๖	๕๘.๔
๗ คนขึ้นไป	๑๔.๗	๒๑.๒	๑๕.๓	๕๑.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๘)	(๘๓)	(๘๕)	(๓๗๖)
เฉลี่ย	๓.๑๘	๓.๙๒	๓.๕๕	๓.๕๖

$$X^2 = ๒๑.๑๑$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๘.๖๘$$

๒. การทำงานนอกบ้านหลังการสมรสของสตรี การศึกษาเกี่ยวกับระดับภาวะเจริญพันธุ์และสถานภาพการทำงานของสตรีในประเทศที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนาได้ยืนยันว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กลับกันอย่างแน่นแฟ้น ^{๓๑/} สำหรับในประเทศไทยก็เช่นกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ ในส่วนที่เป็นเขตชนบทพบว่าสตรีที่เคยทำงานนอกบ้านหลังการสมรสมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย ๔.๓ คน ส่วนสตรีที่ไม่เคยทำงานนอกบ้านหลังการสมรสมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔ ^{๓๒/} คน การที่ระดับภาวะเจริญพันธุ์ไม่สูงจะแตกต่างกันในแต่ละสถานภาพการทำงานนอกบ้านของสตรีในเขตชนบทนั้นน่าจะเป็นเพราะปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ อาทิ เช่น การศึกษา อาชีพ และค่านิยมเกี่ยวกับบุตรของประชากรในเขตชนบทส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทางที่จะยังผลให้มีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับสูง นอกจากนี้สภาวะการทำงานนอกบ้านของสตรีในเขตชนบทส่วนใหญ่ยังไม่ขัดกับบทบาทของการเป็นมารดาอีกด้วย หากทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในเขตเมืองแล้ว คาดว่าจะพบความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะเจริญพันธุ์ และสถานภาพการทำงานของสตรีที่ชัดเจนกว่านี้

^{๓๑/}

Murray Gendel, Maria Nydia Marviglia and Philip C. Kreitnev "Fertility and Economic Activity of Women in Guatemala city, 1964" Demography, Vol. 7, No.3 August, 1970, pp. 273 - 286; Lee Jay Cho, et al, Differential Current Fertility in the United States, Chicago: Community and Family Study Center, University of Chicago, 1970, pp. 176 - 192; and John D. Kasarda, "Economic Structure and Fertility: A Comparative Analysis", Demography, Vol. 8, No.3, August, 1971 pp. 307 - 317

^{๓๒/}

Suchart Prasithrathsin, Some Factors Affecting Fertility and Knowledge, Attitude and Practice of Family Planning Among Rural Thai Women, Working Paper No.2, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University,

การศึกษาครั้งนี้สนับสนุนผลการศึกษารายอื่น ๆ อย่างแน่นแฟ้น ข้อมูลจากตารางที่ ๒๕ แสดงให้เห็นว่าผู้สมรสที่ภรรยาทำงานนอกร้านหลังการสมรสมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้สมรสที่ภรรยาไม่ทำงานนอกร้าน ๒.๔๔ คน เปรียบเทียบกับ ๔.๐๘ คน

เมื่อนำสถานภาพการทำงานนอกร้านของภรรยามาพิจารณาพร้อมกับสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และระดับภาวะเจริญพันธุ์ของผู้สมรส พบว่าในกลุ่มผู้ที่ภรรยาออกทำงานนอกร้านนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ยังคงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สมรสที่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของผู้สมรสตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าวเป็น ๒.๔๔, ๓.๐๘ และ ๒.๕๕ คน ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่ภรรยาไม่ออกทำงานนอกร้านนั้นจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมเป็น ๓.๔๔, ๔.๑๕ และ ๓.๘๐ คน ตามลำดับ การที่รูปแบบของความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่า ครอบครัวที่สามีเป็นผู้หารายได้แต่เพียงลำพังนั้นการเลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง บ่งบอกหมายความว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวจะต้องต่ำลงด้วย สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้สมรสต้องจำกัดจำนวนบุตรลง.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒๕ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอดและการทำงานหลังการสมรสของภรรยา

จำนวนบุตรเกิดรอดและการทำ งานหลังการสมรสของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>ทำ</u>				
ไม่มีบุตร	๑๘.๒	๑๐.๒	๑๔.๓	๑๓.๕
๑ - ๒	๒๘.๔	๓๑.๐	๓๓.๔	๓๔.๑
๓ - ๔	๒๕.๓	๓๔.๔	๒๘.๖	๓๑.๐
๕ - ๖	๘.๐	๑๓.๐	๑๔.๓	๑๑.๔
๗ คนขึ้นไป	๘.๑	๑๑.๓	๙.๕	๑๐.๑
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๘๘)	(๑๗๗)	(๒๑)	(๒๘๖)
เฉลี่ย	๒.๔๘	๓.๐๘	๒.๘๕	๒.๘๘

$$X^2 = ๑๘.๒๓$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

<u>ไม่ทำ</u>				
ไม่มีบุตร	๔.๗	๖.๓	๖.๓	๖.๑
๑ - ๒	๒๘.๒	๒๒.๑	๒๖.๖	๒๓.๔
๓ - ๔	๒๖.๔	๒๔.๔	๒๓.๕	๒๔.๖
๕ - ๖	๑๘.๘	๒๓.๓	๒๖.๖	๒๓.๐
๗ คนขึ้นไป	๒๐.๘	๒๓.๘	๑๗.๒	๒๒.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๐๖)	(๖๕๑)	(๖๔)	(๘๒๑)
เฉลี่ย	๓.๘๘	๔.๑๕	๓.๘๐	๔.๐๘

$$X^2 = ๑๖.๑๘$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๕ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและการทำงาน หลังการสมรสของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>รวมทั้งหมด</u>				
ไม่มีบุตร	๑๑.๗	๗.๑	๘.๒	๘.๑
๑ - ๒	๓๔.๒	๒๔.๑	๒๘.๓	๒๖.๒
๓ - ๔	๒๕.๘	๒๖.๖	๒๔.๗	๒๖.๓
๕ - ๖	๑๓.๗	๒๑.๑	๒๓.๖	๑๘.๘
๗ คนขึ้นไป	๑๔.๖	๒๑.๑	๑๕.๓	๑๘.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๒๘)	(๘๕)	(๑๑๘)
เฉลี่ย	๓.๑๘	๓.๕๒	๓.๕๘	๓.๗๖

$$X^2 = ๒๓.๘๘$$

$$X^2_{.๐๕} = ๒๓.๖๘$$

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓. การศึกษา การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ยังผลต่อทั้งการเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลและระดับภาวะเจริญพันธุ์ ในสังคมอุตสาหกรรม การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเลื่อนชั้นทางสังคมที่สูงขึ้น ^{๓๓/} Reissman ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าหน่วยงานของรัฐและเอกชนในสังคมอุตสาหกรรมได้กำหนดค่าแห่งงานสูงสุดในระดับต่าง ๆ ตามระดับการศึกษาซึ่งเพียงแต่ศึกษาต่อให้สูงขึ้น ก็อาจสามารถขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งสูงสุดได้ ^{๓๔/} แม้แต่ในสังคมเกษตรกรรม เช่นประเทศไทยก็ปรากฏว่า ผู้ที่มีโอกาสดี และประสบความสำเร็จกว่าหน้าในการทำงานอย่างรวดเร็ว นั้น มักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ^{๓๕/} ผลการวิจัยในเขตชนบทของประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคมโดยมีอาชีพที่จัดอันดับไว้สูงกว่าบิดามากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ เกือบ ๒ ใน ๕ หรือร้อยละ ๓๘.๖ ของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ มีอาชีพที่จัดอันดับไว้สูงกว่าบิดา ^{๓๖/} สำหรับการศึกษาในเขตเมือง จากตารางที่ ๒๖ พบว่าระดับการศึกษา และการเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลมีความสัมพันธ์ตามกันอย่างแน่นแฟ้น กลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๗ รองลงมา คือ กลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ อัตราส่วนดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐ และ ๒๐.๒ ตามลำดับ และเพียงร้อยละ ๖.๒ และ ๒.๘ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และหัวหน้าครัวเรือนชายที่ขาดการศึกษาได้เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ข้อมูลจากตารางที่ ๒๖ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่นำบุคคลไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพในระดับสูงดังที่คาดไว้

^{๓๓/} Seymour Martin Lipset and Richard Bendix, Social Mobility in Industrial Society, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1967, p. 91

^{๓๔/} Reonard Reissman, Class in American Society, New York: The Free Press, p. 333

^{๓๕/} T.H. Silcock, Thailand: Social and Economic Studies in Development, Canberra: Australian National University Press, 1967, pp. 85-101

^{๓๖/} ขวัญใจ เลอจันทร์, เรื่องเค็ม หน้า ๘๒

ตารางที่ ๒๖ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม และระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม (จำนวน)
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่ได้เรียน	๒.๘	๙๘.๓	๒.๘	๑๐๐.๐ (๑๗๖)
ป.๑ - ป.๔	๖.๒	๘๖.๙	๖.๙	๑๐๐.๐ (๔๕๑)
ป.๕ - ป.๗	๒๐.๒	๗๓.๘	๖.๘	๑๐๐.๐ (๑๐๘)
มศ.๑ - มศ.๓	๓๓.๐	๕๗.๑	๙.๙	๑๐๐.๐ (๑๘๑)
มศ. ๔ ขึ้นไป	๕๓.๗	๓๙.๙	๑๑.๔	๑๐๐.๐ (๑๘๘)
อื่น ๆ	๑๕.๘	๗๓.๗	๑๐.๕	๑๐๐.๐ (๓๘)
ไม่ทราบ	๑๖.๗	๕๐.๐	๓๓.๓	๑๐๐.๐ (๖)
รวม	๑๘.๓	๗๕.๘	๗.๖	๑๐๐.๐ (๑,๑๒๐)

$$\bar{X}^2 = ๒๕๕.๘๕$$

$$\bar{X}^2 = ๒๑.๐๓$$

นอกจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ยังผลต่อการเคลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลดังกล่าวข้างต้นแล้ว การศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ของบุคคลอีกด้วย ผลการศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่พบว่าระดับภาวะเจริญพันธุ์และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางกลับกันอย่างแน่นแฟ้น การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเทศกานา พบว่า ร้อยละ ๖, ๒๖ และ ๘๕ ของสตรีที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาตามลำดับ มีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่ได้รับการศึกษา ^{๓๗/} สำหรับประเทศไทยก็เช่นกัน ผลจากการวิเคราะห์ตัวเลขจากสำมะโนประชากรปี พ.ศ. ๒๕๐๓ แสดงให้เห็นว่า จำนวนปีการศึกษาและ

^{๓๗/} John C. Caldwell, "Some Factors Affecting Fertility in Ghana," International Population Conference, London, 1969, Vol. I, Liege: International Union for the Scientific Study of Population, 1971, p. 752

จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของสตรีมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันอย่างแน่นแฟ้น กลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยสูงที่สุด ๕.๑ คน จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยลดลงเป็น ๓.๓ คนในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และต่ำสุด ๒.๔ คน ในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

การศึกษาในครั้งนี้สนับสนุนผลการศึกษาก่อน ๆ ข้อมูลในตารางที่ ๒๗ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับการศึกษาของสตรีอย่างแน่นแฟ้น จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยลดลงโดยลำดับจาก ๔.๘๘ คน ในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเป็น ๑.๖๔ คน ในกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

เมื่อนำระดับการศึกษาของสตรีมาพิจารณาพร้อมกับสถานภาพการแต่งงานทางสังคมและภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรส พบว่า ในทุกกลุ่มยกเว้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แบบแผนของความสัมพันธ์สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่าผู้ที่แต่งงานทางสังคมสูงขึ้นมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นเดิมและผู้ที่ย้ายแต่งงานต่ำลง ยกตัวอย่าง เช่น ในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย นั้น จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคู่สมรสที่แต่งงานทางสังคมสูงขึ้นเท่ากับ ๔.๖๔ คน ในขณะที่ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่แต่งงานต่ำลง ซึ่งมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๐ คน และ ๕.๔๖ คน ตามลำดับ ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่แต่งงานทางสังคมต่ำลงมีไม่เพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์ได้ก็ยังคงแสดงให้เห็นแนวโน้มของความสัมพันธ์ในทางกลับกันระหว่างภาวะเจริญพันธุ์และสถานภาพการแต่งงานทางสังคมของคู่สมรส กล่าวคือ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของผู้ที่แต่งงานทางสังคมสูงขึ้นเท่ากับ ๑.๗๗ คน เปรียบเทียบกับ ๒.๒๑ คน ในกลุ่มผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม

๑๘/ Sidney Goldstein, Alice Goldstein and Penporn Tirasawat, The Influence of Labour Force Participation and Education on Fertility in Thailand, Research Report No. 9, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, December, 1972, p. 23

ส่วนในกลุ่มสตรีที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น ระดับภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์ตามกันกับสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม กล่าวคือ คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงที่สุดคิดเป็น ๓.๐๖ คน ส่วนคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๕ และ ๒.๕๐ คน ตามลำดับ การที่เป็นเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่า สำหรับคู่สมรสในกลุ่มนี้นั้นการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ซึ่งหมายถึงการมีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้คู่สมรสในกลุ่มมีความสามารถมีบุตรตามจำนวนที่ต้องการได้ ทั้งนี้จะเห็นได้จากข้อมูลในตารางที่ ๑๕ ว่า โดยเฉลี่ยแล้วภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนชายที่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นนั้นต้องการมีบุตร ๓.๔๒ คน ซึ่งจำนวนบุตรในอุดมคติดังกล่าวนี้ยังสูงกว่าจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น ซึ่งภรรมามีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนการที่คู่สมรสซึ่งภรรมามีการศึกษาในระดับเดียวกันนี้หากแต่มีสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๕๐ คน นั้นอาจอธิบายได้ว่า ระดับการศึกษาและสถานภาพการเลื่อนชั้นดังกล่าวมีผลให้สตรีในกลุ่มนี้ตระหนักถึงปัญหาและภาระของของการมีบุตรในจำนวนที่เกินความสามารถทางเศรษฐกิจของครอบครัว จึงจำกัดจำนวนบุตรลงเพื่อให้เหมาะสมกับสถานภาพของครอบครัวได้.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒๗ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเดือนชั้นทางสังคม จำนวนบุตรเกิดรอด และระดับการศึกษาของภรรยา

จำนวนบุตรเกิดรอดและระดับการศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเดือนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้นไป	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>ไม่ได้เรียน</u>				
ไม่มีบุตร	-	๓.๔	-	๓.๐
๑ - ๒	๑๕.๔	๑๕.๗	๑๕.๔	๑๕.๗
๓ - ๔	๓๐.๘	๑๙.๖	-	๑๙.๑
๕ - ๖	๒๓.๑	๒๕.๕	๔๖.๒	๒๖.๕
๗ คนขึ้นไป	๓๐.๘	๓๕.๘	๓๘.๕	๓๕.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๓)	(๒๐๔)	(๑๓)	(๒๓๐)
เฉลี่ย	๔.๖๙	๔.๘๖	๕.๔๖	๔.๘๘

$$X^2 = ๗.๑๖$$

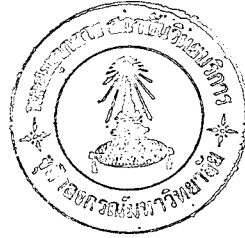
$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

<u>ป.๑ - ป.๔</u>				
ไม่มีบุตร	๔.๕	๗.๑	๖.๑	๖.๗
๑ - ๒	๒๙.๓	๒๕.๙	๒๘.๖	๒๖.๗
๓ - ๔	๒๗.๐	๒๘.๖	๒๘.๖	๒๘.๕
๕ - ๖	๑๖.๘	๒๐.๑	๒๔.๔	๒๐.๐
๗ คนขึ้นไป	๒๒.๕	๑๘.๒	๑๒.๒	๑๘.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๘๙)	(๔๗๘)	(๔๙)	(๖๑๖)
เฉลี่ย	๓.๕๕	๓.๗๘	๓.๙๒	๓.๗๙

$$X^2 = ๑๓.๗๖$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๗ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและระดับการศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>ป.๕ - ป.๗</u>				
ไม่มีบุตร	๕.๑	๘.๗	-	๘.๓
๑ - ๒	๓๖.๓	๑๙.๖	* ก	๒๖.๔
๓ - ๔	๔๐.๕	๓๔.๘	-	๓๔.๘
๕ - ๖	๕.๑	๑๕.๒	* ก	๑๓.๕
๗ คนขึ้นไป	๔.๕	๒๑.๗	* ก	๑๖.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๒)	(๔๖)	* ก(๔)	(๗๒)
เฉลี่ย	๒.๘๒	๓.๘๐	-	๓.๕๐

$$X = \frac{2}{๕.๗๖}$$

$$X \cdot ๐.๕ = ๒๓.๖๘$$

<u>มศ.๑ - มศ.๓</u>				
ไม่มีบุตร	๓.๑	๑๔.๓	๒๕.๐	๑๒.๐
๑ - ๒	๔๓.๘	๒๕.๗	๒๕.๐	๓๓.๐
๓ - ๔	๒๘.๑	๓๐.๓	๓๓.๓	๓๐.๐
๕ - ๖	๑๘.๘	๑๗.๕	๘.๓	๑๖.๐
๗ คนขึ้นไป	๖.๓	๑.๘	๘.๓	๕.๐
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๓๒)	(๕๖)	(๑๒)	(๑๐๐)
เฉลี่ย	๓.๖๐	๓.๕๕	๒.๕๐	๒.๗๖

$$X = \frac{2}{๑๓.๔๖}$$

$$X \cdot ๐.๕ = ๒๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๗ (ต่อ)

จำนวนบุตรเกิดรอดและระดับการศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>มศ. ๔ ขึ้นไป</u>				
ไม่มีบุตร	๓๑.๕	๑๘.๒	* ก	๒๖.๒
๑ - ๒	๕๒.๖	๓๕.๔	* ก	๔๐.๕
๓ - ๔	๑๔.๕	๒๗.๓	* ก	๒๑.๔
๕ - ๖	๔.๓	๑๕.๑	-	๘.๓
๗ คนขึ้นไป	๖.๔	-	-	๓.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๔๗)	(๓๓)	* ก(๔)	(๘๔)
เฉลี่ย	๑.๗๖	๒.๒๑	-	๑.๙๖

$$X^2 = ๑๓.๒๕$$

$$X^2 .๐๕ = ๓๓.๖๘$$

<u>อื่น ๆ</u>				
ไม่มีบุตร	* ก	-	-	๘.๓
๑ - ๒	-	๑๒.๕	* ก	๒๕.๐
๓ - ๔	-	๑๒.๕	* ก	๑๖.๖
๕ - ๖	-	๒๕.๐	-	๑๖.๗
๗ คนขึ้นไป	-	๕๐.๐	-	๓๓.๗
รวม	-	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐
(จำนวน)	* ก(๑)	(๘)	* ก(๓)	(๑๒)
เฉลี่ย	-	๕.๓๘	-	๕.๐๘

$$X^2 = ๑๘.๐๐$$

$$X^2 .๐๕ = ๓๓.๖๘$$

ตารางที่ ๒๗ (ต่อ)

จำนวนบุตร เกิดรอดและระดับ การศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเดือนขึ้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้นไป	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>รวมทุกระดับการศึกษา</u>				
ไม่มีบุตร	๑๑.๓	๗.๒	๘.๒	๘.๐
๑ - ๒	๓๔.๘	๒๘.๑	๒๘.๓	๒๖.๓
๓ - ๔	๒๖.๑	๒๖.๖	๒๔.๗	๒๖.๘
๕ - ๖	๑๓.๗	๒๐.๘	๒๓.๖	๑๘.๘
๗ คนขึ้นไป	๑๘.๗	๒๑.๒	๑๕.๓	๑๘.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๘)	(๘๒๕)	(๘๕)	(๑,๑๑๘)
เฉลี่ย	๓.๒๐	๓.๘๒	๓.๕๘	๓.๗๖

$$X^2 = ๒๗.๕๗$$

$$X^2 .๐๕ = ๒๓.๖๘$$

* ก จำนวนตัวอย่างต่ำกว่า ๕ ราย

ศูนย์วิทยุพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์

๑. ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ความสมดุลย์ในจำนวนปริมาณและคุณภาพของประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมาก ประเทศที่มีการเพิ่มปริมาณของประชากรในอัตราที่สูงมาก เช่น ประเทศไทย อาจยังผลให้คุณภาพของประชากรลดลง ซึ่งยังผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไม่อาจบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ในทางกลับกันการค้ำพัฒนาในทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศซึ่งยังผลให้ไม่อาจเพิ่มคุณภาพของประชากรได้ ย่อมจะทำให้ไม่สามารถลดอัตราเพิ่มของประชากรลงได้

โดยเหตุที่การวิเคราะห์ตัวเลขนในส่วนแรกของบทนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนชั้นทางสังคมหรืออีกนัยหนึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลอย่างแท้จริง จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาว่าการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์จะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร โดยจะศึกษาถึงความรู้และทัศนคติที่เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ผลการศึกษาค้างนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้อมูลในตารางที่ ๒๔ แสดงให้เห็นว่าร้อยละ ๕๑.๖ ของคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในขณะที่อัตราส่วนดังกล่าวของผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง เท่ากับ ๓๖.๐ และ ๓๖.๒ ตามลำดับ ส่วนทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวนั้น อัตราส่วนของผู้ที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าวข้างต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๕, ๔๘.๔ และ ๔๖.๖ ตามลำดับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒๘ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม และความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว	สถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ทราบ	๘๑.๖	๓๑.๐	๓๒.๒	๓๓.๐
ไม่ทราบ	๑๘.๔	๒๓.๔	๒๓.๘	๒๕.๘
ไม่ตอบ	-	๑.๖	-	๑.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๘๕)	(๓๕๔)	(๓๒)	(๑,๐๐๑)

$$X^2 = ๑๑.๒๗$$

$$X^2 \cdot ๐.๕ = ๕.๕๕$$

ตารางที่ ๒๙ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมและทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว	สถานภาพการเคลื่อนไหวทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
เห็นด้วย	๖๐.๕	๔๕.๔	๔๖.๖	๕๑.๒
แล้วแต่กรณี	๑๓.๑	๑๑.๕	๑๔.๘	๑๓.๑
ไม่เห็นด้วย	๑๕.๖	๓๓.๖	๓๐.๓	๒๘.๖
ไม่ทราบ ไม่ตอบ	๖.๘	๓.๑	๘.๐	๓.๑
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๓๒)	(๘๘)	(๑,๑๒๕)

$$X^2 = ๒๒.๘๘$$

$$X^2 \cdot ๐.๕ = ๑๒.๕๔$$

๒. การควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ เป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปว่าการลดลงของอัตราการเจริญพันธุ์ในประเทศต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ ได้แก่ การป้องกันการปฏิสนธิและการทำแท้ง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ของบุคคลมักเป็นผลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วย การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเทศชิลอน พบว่าผู้ที่ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ เนื่องจากสาเหตุทางเศรษฐกิจมีสูงถึง ๒ ใน ๓ หรือร้อยละ ๖๘.๐ ของผู้ที่ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ทั้งหมด ^{๓๙/}

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์และการเลื่อนชั้นทางสังคม นั้น Bresard พบว่า ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วนของผู้ที่ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์สูงที่สุด ^{๔๐/} ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Riemer และ Kiser ซึ่งพบว่าการเลื่อนชั้นทางสังคมมีความสัมพันธ์ตามกันอย่างแน่นแฟ้นกับการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ ^{๔๑/}

ผลการศึกษาในเขตเมืองของประเทศไทยครั้งนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น น่าจะมีการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์มากกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับเดิม จะเห็นได้จากตารางที่ ๓๐ ว่า ร้อยละ ๕๒.๘ ของคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นเคยใช้หรือกำลังใช้การป้องกันการปฏิสนธิ เปรียบเทียบกับร้อยละ ๓๗.๘ และ ๓๗.๑ ของคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง

^{๓๙/} O.E.R. Abhayaratne, C.H.S, Jayewardene, Fertility Trends in Ceylon, Colombo: The Colombo Apothecaries, Co., Ltd., 1967 p. 283

^{๔๐/} Bresard, op.cit., p. 563, cited in Ralph Thomlinson, Population Dynamics: Causes and Consequences of World Demographic Change, New York: Random House, 1965, p.177

^{๔๑/} Ruth Riemer and Clyde V. Kiser, "Economic Tension and Social Mobility in Relation to Fertility Planning and Size of Planned Family", Milbank Memorial Fund Quarterly, Vol. XXXVI, No.2, April 1954, pp. 210 - 212

ตารางที่ ๓๐ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม และการป้องกันการปฏิสนธิ

การป้องกันการปฏิสนธิ	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
กำลังใช้	๔๑.๓	๓๗.๐	๓๗.๑	๓๗.๘
เคยใช้	๑.๑	๐.๔	-	๐.๕
ไม่เคยใช้	๕๗.๖	๖๑.๗	๖๒.๘	๖๑.๐
ไม่ทราบ	-	๐.๔	-	๐.๗
รวม	๑๐๑.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๘๕)	(๓๓๘)	(๓๖)	(๕๖๙)

$$X^2 = ๒.๙๑$$

$$X^2 = ๐.๐๕ = ๔.๔๘$$

เนื่องจากเป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจนในส่วนต้นของบทนี้ว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางกลับกันอย่างแน่นแฟ้นกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ เมื่อก้าวถึงการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ จึงใคร่จะทดสอบให้แน่ชัดว่าระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์และการเคลื่อนชั้นทางสังคมของคุณสมรส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลในตารางที่๓๑ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ มีความสัมพันธ์ในทางตามกันกับระดับการศึกษา อัตราส่วนของผู้ที่กำลังใช้หรือเคยใช้วิธีการ ป้องกันการปฏิสนธิเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๘.๕ ในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา เป็นร้อยละ ๓๗.๔ ในกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น และร้อยละ ๔๕.๕ และ ๔๖.๘ ในกลุ่มผู้ที่ สำเร็จการศึกษาในชั้นประถมตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นตามลำดับ ส่วนผู้ที่สำเร็จการ ศึกษาสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นมีอัตราส่วนของผู้ที่กำลังใช้หรือเคยใช้วิธีการป้องกันการ ปฏิสนธิสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑

เมื่อนำระดับการศึกษา การเลื่อนชั้นทางสังคม และการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ มาพิจารณาร่วมกัน พบว่า ในกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาค่ากว่าชั้นมัธยมศึกษานั้น การควบคุม ภาวะเจริญพันธุ์มีความสัมพันธ์ในทางตามกันกับการเลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว ปรากฏอย่างชัดเจนในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา กล่าวคือ อัตราส่วนของผู้ที่เคยใช้หรือกำลัง ใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิ ลดลงจากร้อยละ ๔๒.๘ ในกลุ่มผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น เป็นร้อยละ ๒๙.๐ และ ๑๗.๑ ในกลุ่มที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่เลื่อนชั้นทาง สังคมต่ำลงตามลำดับ

ส่วนในกลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษา นั้น การควบคุมภาวะเจริญ- พันธ์มีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับการเลื่อนชั้นทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่เลื่อน ชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วนของผู้ที่เคยใช้หรือกำลังใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิต่ำกว่าผู้ที่คง อยู่ในชั้นสังคมเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นก็ยังคงมีอัตราส่วนของผู้ที่เคยใช้ หรือกำลังใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิสูงกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงอยู่มาก.

ตารางที่ ๓๑ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครุวีเรียนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม การป้องกันการปฏิสนธิและระดับการศึกษาของภรรยา

การป้องกันการปฏิสนธิและระดับการศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>ไม่ได้เรียน</u>				
กำลังใช้	๕๒.๘	๒๗.๖	๑๑.๑	๒๗.๓
เคยใช้	-	๑.๔	-	๑.๒
ไม่เคยใช้	๕๗.๑	๗๑.๐	๘๘.๘	๗๖.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๗)	(๑๔๕)	(๕)	(๑๖๑)

$$X^2 = ๒.๓๐$$

$$X^2 \cdot ๐.๐๕ = ๕.๕๘$$

<u>ป.๑ - ป.๔</u>				
กำลังใช้	๔๐.๒	๓๗.๓	๓๕.๘	๓๗.๒
เคยใช้	-	๐.๒	-	๐.๒
ไม่เคยใช้	๕๙.๘	๖๒.๕	๖๔.๑	๖๒.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๔๖)	(๔๕๓)	(๓๙)	(๕๓๔)

$$X^2 = ๐.๕๗$$

$$X^2 \cdot ๐.๐๕ = ๕.๕๘$$

<u>ป.๕ - ป.๗</u>				
กำลังใช้	๕๐.๐	๕๒.๘	*ก	๔๕.๕
เคยใช้	-	-	-	-
ไม่เคยใช้	๕๐.๐	๕๗.๑	*ก	๕๔.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐)	(๕๒)	ก(๔)	(๖๖)

$$X^2 = ๐.๓๑$$

$$X^2 \cdot ๐.๐๕ = ๕.๕๘$$

ตารางที่ ๓๑ (ต่อ)

การป้องกันการปฏิสนธิและ ระดับการศึกษาของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
<u>มศ. ๑ - มศ. ๓</u>				
กำลังใช้	๔๔.๘	๕๐.๙	๒๐.๐	๔๕.๗
เคยใช้	๓.๔	-	-	๑.๑
ไม่เคยใช้	๕๑.๗	๔๙.๑	๘๐.๐	๕๓.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๙)	(๕๓)	(๑๐)	(๙๒)

$$X^2 = ๕.๔๗$$

$$X^2 .๐๕ = ๘.๔๙$$

<u>มศ. ๔ ขึ้นไป</u>				
กำลังใช้	๓๖.๔	๕๕.๒	* ๓	๔๖.๘
เคยใช้	๒.๓	-	-	๑.๓
ไม่เคยใช้	๖๑.๔	๔๔.๘	* ๓	๕๑.๙
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๔๔)	(๒๙)	๓(๔)	(๗๗)

$$X^2 = ๗.๗๕$$

$$X^2 .๐๕ = ๘.๔๙$$

<u>รวมทุกระดับการศึกษา</u>				
กำลังใช้	๔๑.๒	๓๗.๔	๓๔.๘	๓๗.๘
เคยใช้	๑.๑	๐.๔	-	๐.๕
ไม่เคยใช้	๕๗.๗	๖๒.๒	๖๕.๒	๖๑.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๘๒)	(๗๒๒)	(๕๖)	(๙๖๐)

$$X^2 = ๓.๐๕$$

$$X^2 .๐๕ = ๘.๔๙$$